

KUR'AN TEFSİRİNE KONULU YAKLAŞIM*

Mahmood Namazi*/çev. Serpil BAŞAR*

Öz

Mahmud Namazi, bu makalesinde; Şia'nın Kur'an anlayışı ve müfessirde olması gereken özelliklere değinerek, özellikle tefsir yaklaşımlarına temas etmektedir. Bu yaklaşımlar arasında belli bir konuya yoğunlaşan konulu tefsir yaklaşımını açıklarken, ayetleri kelime kelime açıklayan analitik metot ile bir karşılaştırma yapmakta ve konulu tefsirin üstün özelliklerine dikkat çekmektedir. Bu yöntemin, insan hayatındaki sorunları çözümedeki Kur'an-hayat bağlantısına katkısını vurgulaması önemlidir. Makale, Şia'nın tefsir ile ilgili görüşleri hakkında genel bir malumat vermekle birlikte, konulu tefsir için yaptığı değerlendirmeler açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Konulu Yaklaşım, Analitik Metot, Hadis.

Thematic Approach to Qur'an Exegesis

Abstract

Mahmood Namazi, in this article; Shi'a's understanding of the Qur'an and the commentators addressed the issue of the features needed to be, but the particular approach to interpretation has been in contact. These approaches focus on a specific subject of commentary explaining the approach, word for word the verses describing the analytical method to make a comparison with the superior features and commentary on noteworthy. Its important that this method emphasizes to solve problems in human life is to the contribution of the Qur'an-life connection. This article, a general knowledge about the views of the interpretation of Shi'a, but the theme is important for assessments made in relation to the thematic approach.

Key Words: Qur'an, Commentary, Thematic Approach, Analytic Approach, Hadith.

Giriş

Kur'an, insana bu dünyada onuruna yakışır bir hayat yaşaması ve ahiret hayatında sonsuz mutluluğu tatması için yol gösteren bir kitaptır.¹ Kur'an islami inanç, kanun ve uygulamaların asıl kaynağı olduğundan müslümanlara inanç ve eylemlerinde uymaları gereken en uygun kaideleri sağlar. Sonuç olarak en erken dönemlerden bu yana, Müslümanlar arasında, kutsal kabul edilen Kur'an'ın, onları eylem ve ibadetlerinde mümkün olan en yük-

* Bu makalenin İngilizce orijinali "*Thematic Approach to Qur'an Exegesis*" başlığıyla Message of Thaqaalayn, The Ahlul Bayt World Assembly, Kış, 2010, c. X, no: 14, s. 37-56.'da yayınlanmıştır. Bu dergi, üç ayda bir Tahran'da İslami araştırmaları yayınlayan bir dergidir ve genel İslami eğilimler ile birlikte ehl-i beyt ekolünün yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. erişim: www.messageofthaqaalayn.com

* Mahmood Namazi, Dr.

* Dr., Uzman Vaiz, İzmir İl Müftülüğü, serpil-basar@hotmail.com

1 Arthur J. Arberry, trc. *The Koran Interpreted*, (Oxford: Oxford University Press, 1964). "*Bu Kitap, hiç şüphe yok ki bir hidayet kaynağıdır.*"(2:3)"*Allah'tan size bir nur geldi ve Allah tarafından O'nun rızasını sulh yolları ile takip eden her kim olursa ona rehberlik eden apaçık bir Kitap geldi.*" (5: 17-18)

sek verimi almalarını sağlayacak bu kaidelerini anlamak için ayetleri sürekli olarak anlama çabası olmuştur. Tefsir, yani Kur'an ayetlerinin ne anlama geldiğini açıklamak, anlamını açıklığa kavuşturmak ve önemini belirlemek, İslam ilimlerinin en erken gelişenlerinden biridir. Seyyid Muhammed Hüseyin Tabataba'î'ye göre; "Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik." mealindeki Bakara, 2/151. ayet,² Kur'an tefsirinin, Kur'an vahyi ile birlikte başladığını göstermektedir.³ Yukarıda bahsedilen ayet açıkça iki şeyi ortaya koyar; Kur'an'ın okunması ve öğretilmesi. Bu ayette ta'lim (öğretme), Kur'an ayetlerinin anlamını açıklamak demektir. Kur'an'ın çeşitli yorumları, İslamın entellektüel tarihinin farklı aşamalarına aittir ve İslam düşüncesinin kendi içinde gelişimini yansıtır. Ben bu çalışmada, tefsiri, tefsir tarihini ve tefsir yaklaşımlarını kısaca incelemek ve Kur'an yorumlarında konulu ve analitik yaklaşımı, kısaca kavramlarını ve tanımlarını açıklayarak, avantaj ve dezavantajlarını detaylandırarak incelemek niyetindeyim. Yine Kur'an tefsirine konulu yaklaşımın üstünlüklerini açıklamayı deneyeceğim. Önce Kur'an'ın önemi ve onu anlayacak müfessirde olması gereken şartları açıklayarak Kur'an'a bir bakış sunmak istiyorum.

Kur'an

Tarihte Kur'an gibi toplumlara bu ölçüde etkileyen başka bir kitap yoktur. Onun önemini anlamak için, o zaman var olan kitaplarla, özellikle de diğer kutsal kitaplarla Kur'an'ın içeriğini karşılaştırmak gerekir. Diğer kutsal kitaplar sadece Allah'ın varlığını tartışıyor ve basit ahlaki tavsiyeler sunuyorken Kur'an, iman esaslarını düzenler ve toplum için gerekli görüş ve düşünceleri bildirir. O, insan ve içinde yaşadığı toplum için, ahlaki, sosyolojik ve ailesel değerlerin ilkelerini içerir. İslam'da onun önemi, herhangi bir kaynaktan önce Kur'an'da onun bir ön bilgisinin var olmasından gelir. Kur'an, diğer tüm kaynakları değerlendirmek için bir ölçüt ve standarttır. Özellikle şii inancına göre, hadis Kur'an ışığında değerlendirilmelidir. Bir şii Müslüman, hadisi ancak, Kur'an'ın öğretileri doğrultusunda kabul eder.⁴ Kur'an'ın onu

2 İngilizce orijinal metinde bu ayet, yazar tarafından, Bakara, 2/146. ayet olarak verilmiştir.

3 Sayyed Muhammad Husayn Tabataba'î, *al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*, II. Baskı, (Beyrut: Mu'assasat al-A'lami, 1972), s. 1. S. M. H. Tabataba'î (d.1402/1981) İslam'ın son dönem en orijinal ve en etkili düşünürlerinden biridir. Onun ünü, çeşitli akademik çalışmalara dayanır, en önemlisi Kur'an'ın büyük konulu tefsiri *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Onun, Müslüman dünyada tanınan Tabataba'î'nin şii akademik prestijinin temel yapı taşı olduğunu söylemek doğrudur. *Al-Mizan*, yazarın düşünme biçiminin ve akademik yaklaşımının doğru bir resmini sunacak şekilde 20 cilt olarak Arapça basılmıştır.

4 Murtaza Mutahhari, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an," *Al-Tawhid* (1987), s. 9-10. Şii müslümanlar için Kur'an'dan sonra gelen, çok güvenilir ve kutsal kabul edilen dört kitap daha vardır: *el-Ka'fi*, *Men la Yahduruhu'l-Fakih*, *Tehdibu'l-Ahkam ve el-İstibsar*. Ancak bu

diğer kutsal yazılardan ayıran üç önemli özelliği vardır. İlki; tamamıyla güvenilir olduğudur. İkincisi; içerik olarak kalitesi, öğretilerinin orjinalliği ve uyarlama ya da alıntı olmayışıdır. Üçüncüsü; ilahi bir kimliğe sahip oluşu, öğretilerinin Allah tarafından Hz. Peygamber (s.a.v.)'e verilmesidir ve O (s.a.v.), sadece ama sadece mesajın bir taşıyıcısıdır.

Kur'an'ı anlamak için gerekli ilk iki koşul, Arapça dil bilgisi ve İslam tarihi bilgisidir.⁵ O, Hz Peygamber (s.a.v.)'in hayatının yirmi üç yıllık bir zaman diliminde yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Bu nedenle aslında Kur'an'ın her ayeti, sebab-i nüzul denilen belirli bir tarihi olay ile ilgilidir. Sebeb-i nüzulün kendisi ayetin anlamını daraltmaz, fakat vahyin bu ayrıntılı bilgileri, ayetin işaret ettiği konuyu aydınlatmaya ışık tutar. Sebeb-i nüzulün düşündürücü rolü ile ilgili olarak Norman Calder, sebab-i nüzulden tecrit edilmiş metnin, sadece sorunsuz olmadığını, aynı zamanda anlamsız olduğunu ifade eder.⁶ Kur'an metni, sistematik olarak belli bir tarihsel yapıya göre yan yana dizildiği zaman anlam kazanır. I.H.A Faruki, Kur'an'ın sadece Arapça bilgisi ile kolayca anlaşılabilen yönleri olduğunu söyler. "İnsan Kur'an'da, İsrailoğullarının ve diğer insanların tarihi, İslam öncesi Arapların uygulamaları ve giysileri hakkında bilgi bulabilir. Böylece Kur'an'ı doğru anlamak için, Yahudi-Hıristiyan ve İslam öncesi Arap tarihinin yanı sıra, elbette iyi bir Arapça dil bilgisine sahip olmakla birlikte özel olarak vahyin nüzulüne neden olan olayların bilgisine sahip olmalıdır."⁷ Kur'an'ı anlamak için üçüncü ve belki de en önemli koşul, onun esas yorumcu olduğunu bilerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadislerinin sahih bilgisine sahip olmaktır. Kur'an'ın dediği gibi; "İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamaları için ve düşünüp anlaşılanları diye sana Kur'an'ı indirdik..."⁸ "O, ümmîlere kendi içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir."⁹ Bu yüzden Kur'an'a göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an'ın en önde gelen yorumcusudur. Bize Hz. Peygamber'den her ne ulaşmışsa, metni anlamamızda büyük öneme sahiptir.¹⁰

kaynaklar ve Nehcu'l-Belaga ve Sahifetu's-Secidiyye gibi kutsal kabul edilen diğer kaynaklar, Kur'an'a uygun olabılırlerse güvenilir olurlar ve Kur'an'ın öğretisi ile uyumlu ve onunla çelişmeyen söylemleri ile güvenilirler. Şia'ya göre hadisler, Hz. Peygamber'den ya da mutlak kabul gören on iki imamdan rivayet edilen hadisler, Kur'an'a karşılık kontrol edilmelidirler. Eğer, Kur'an ile uyumlu değilse, uydurma kabul edilmelidirler.

5 Mutahhari, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an," s. 16.

6 Norman Calder, "Tafsir from Tabari to Ibn Kathir," in *Approaches to the Qur'an*, G.R. Hawting ve Abdul-Kader A. Shareef (London, Routledge, 1993) s. 105.

7 I. H. A. Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*, s. 5.

8 A. J. Arberry, *The Koran*, Nahl, 16:47. (Nahl, 16/44. ayet olmalı)

9 A.g.e.,Cuma, 62:2

10 M. Mutahhari, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an," s. 16. Şia'ya göre Peygamber'in Allah'tan aldığı her şeyi on iki imama ilettiği olduğu belirtilmelidir. Bu yüzden imamlar ge-

Tefsir

Tefsir kelimesi, açmak, açıklamak anlamında f-s-r kökünden türetilmiştir.¹¹ Hüseyin Zehebi,¹² Kur'an bağlamında tefsirin, Allah'ın sözlerinde gizli olan iradesini insanoğlunun anlayış sınırlarının el verdiği ölçüde açıklama duyarlılığı olduğunu söyler. O, aynı zamanda bu çabaya yardımcı olan tüm gereksinimleri içerir. Andrew Rippin'e göre tefsir, Kur'an'da sadece bir kez Furkan, 25/33'de geçen ve yorum anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Ancak Arap kaynaklarında bu terimin tam olarak anlamı ve bir şekilde yorumu ifade eden "me'ani, te'vil, şerh" gibi diğer teknik ifadeler ile ilişkisi konusunda pek çok tartışma mevcuttur.¹³ Yorum içeren çalışmalar için kullanılan ilk genel terim, harfi harfine çevirisi 'anlamlar' olan me'anidir.

Tefsir ve Te'vil

Te'vil, ilk zamanlarda tefsirden farklı anlaşılmış olan bir kelimedir. Tefsir Kur'an'ı doğrudan, bağımsız ve kelime kelime anlama çabasıdayken, te'vil ise insan oğlunun farklı fikir ve yorumları tartışarak en güzeli bulma temelinde şekillenen Kur'an'ı anlama çabasıdır.¹⁴ Zamanla (üçüncü yüzyıl ile onuncu yüzyıl arası¹⁵) bu ayırım unutuldu ve bu iki kelime her türlü yorumu ifade etmek üzere hemen hemen eş anlamlı olarak kullanıldı. Ancak yine de te'vil kelimesi, akli yaklaşım, kişisel görüş, bireysel araştırma ya da uzmanlık temelinde Kur'an'ı açıklama çalışmaları için kullanılmaya devam edildi. Erken dönem müfessiri Mukatil b. Süleyman (d. 767), örneğin tefsiri insanların anlayabileceği düzeyde yorum ve tarif olarak tanımlarken, te'vili yalnız Allah'ın bilebileceğini, ya da tefsir, ayetlere tek bir bakış açısı ile yorum yapmak iken, te'vilin bu yorumu pek çok farklı yön ve bakış açısıyla yapılması olarak tanımlar.¹⁶ Bazı şii alimlere göre, te'vilin Kur'an'ın hikmet yönlerinin yorumu için kullanılması, bir başka öneridir.¹⁷

leneği, Peygamber'den doğrudan aldıkları için aynı özgünlük derecesine sahiptir. Bu yüzden bu gelenekler, Kur'an'ı anlamada büyük yardımcıdır.

- 11 Zerkeşi, *Al-Burhan fi 'Ulûm al-Qur'an*, c. II, (Kahire, 'Isa al-Babi al-Halabi, 1957); ve Suyûti, *al-Itqan fi 'Ulûm al-Qur'an*, c. II, (Mahmiyah, Mısır, Idara Shaikh 'Uthman 'Abd al-Razzaq, 1206 A.H.) s. 179. (I. H. Azad Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*, s. 2.)
- 12 Husain Dhahabi, *Al-Tafsir wal-Mufasssîrîn*, c. I. (Kahire, Dar al-Kutub al-Hadith, 1961. (I. H. Azad Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*. 1982. s. 2.)
- 13 Andrew Rippin, "Tafsir," in *The Encyclopedia of Religion*, c. XIV, ed. Mircea (New York: Macmillan Publishing Company, 1987), s. 236.
- 14 Suyûti, *al-Itqan fi 'Ulûm al-Qur'an*, c. II, 2, s. 179. (I. H. A. Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*. 1982. s. 2.)
- 15 A. Rippin, "Tafsir", s. 236.
- 16 A.g.e.,
- 17 A.g.e.,

Tefsirin Kaynakları

Şia Kur'an'ı anlamak için, Kur'an'a, Peygamber'in ve imamların sünnetine dayanırken, I.H. Faruki'ye¹⁸ göre Sünniler Kur'an'ı anlamak için dört ana kaynağa dayanıyorlar: Kur'an'ın kendisi, nebevi sünnet, sahabenin bağımsız görüşleri ve Yahudi-Hıristiyan gelenekleri.

Herhangi bir durumda Kur'an'ı anlamak için, ana kaynak açıkça Kur'an'ın kendisidir. Biz, Kur'an'ı Kur'an'ın kendisi ile anlamaya çalışmalıyız, çünkü Kur'an ayetleri, tamamen bir bütünlük, tutarlı bir birleşiklik gösterir. Bir ayeti Kur'an'dan ayrı ele alırsak, kitabın geri kalanından ayrı anlamaya çalışırsak, onu tam olarak ve derin bir anlamda anlayamayız. Bunun sebebi, Kur'an'ın belli bazı ayetlerinin diğer ayetleri açıklamasıdır, bu "Kur'an'ın bazısı bazısını açıklar" sözünün de kaynağıdır. Bu yöntem, Kur'an'ın bütün büyük yorumcuları tarafından tasdik edilmiştir. Tek bir ayet, benzer konudaki ayetlerin ışığında oldukça farklı bir anlama geleceği için, onun uygun bir bağlama konulmadan anlaşılamayacağını Kur'an'da pek çok örneği vardır.¹⁹

Müslüman Alimler Arasında Kur'an Tefsirinin Arka Planı

Tefsir, daha önce de belirtildiği gibi, Kur'an ayetlerinin manasını açıklığa kavuşturarak ve önemini ortaya çıkararak açıklamak olarak, İslam'da en eski ilmi faaliyetlerden biridir. Tabatabai, el-Mizan tefsirinde, ilk müfessirlerin İbn Abbas, Abdullah b. Ömer, Ubey b. Ka'b ve diğerleri gibi Peygamber'in bir kaç sahabesi olduğunu söyler.²⁰ O günlerde tefsir, ayetleri kelime kelime açıklamak, ayetin bağlamını dikkate almak ve başka bir ayet yardımıyla anlamak ile sınırlıydı. Ayet, tarihi bir olay, yaradılış veya diriliş gibi başlıklar vs. ile ilgiliyse, bazen manayı açığa kavuşturması için hadise atfı yapılırdı. Bu, hicretten sonraki ilk iki asırda yaşamış olan Mücahid, Katade, İbn Leyla ve diğerleri gibi sahabenin, doğru bir usulüydü.

Aynı dönemde İslam İmparatorluğu gelişirken, Müslümanlar farklı insanlarla karşılaştı, diğer din ve mezhep alimleri ile kendilerini dini tartışmalar içinde buldular. Bu İslam'da "ilmü'l-kelam" denilen teoloji alanını meydana getirdi. Ayrıca Yunan filozoflarının eserlerinin pek çoğu, Arapça'ya çevrildi. Bu, Müslüman aydınlar arasında entelektüel ve felsefi tartışmalar için bir çeşitlilik yarattı. Tasavvuf da aynı zaman diliminde doğdu ve entelektüel düzeyde karşı çıkışlar ve karışık tartışmalar yerine sadece zühd ha-

18 I. H. A. Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*, s. 5-7.

19 M. Mutahhari, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an," s. 17. Yine bkz: Ali al-Awsi, *Al-Tabataba'i wa Manhajuhû fi Tafsih al-Mizan* (Tahran: Mu'awiniyyat al-Riyasali 'Alaqa al-Dawliyyah, 1985), s. 125.

20 S. M. H. Tabatabai, *al-Mizan fi Tafsih al-Qur'an*. I, 2.

yatı ve nefis kontrolü yoluyla, dinin gerçeklerini öğretme ve yaşatma vaa-diyle kendisini takip eden bir kitle oluşturdu. Yine o zamanlarda, takipçile-rini ehl-i hadis olarak isimlendiren ve kurtuluşun, herhangi bir bilimsel araş-tırma olmaksızın, Kur'an ve sünnetin açık anlamına dayanmak olduğunu düşünen bir grup ortaya çıktı. En fazla izin verilen, kelimelerin metindeki anlamını araştırmaktı.

Böylece ikinci yüzyıldan önce, Müslüman toplumun genel olarak dört gruba ayrıldığı ileri sürülmüştü: teologlar, filozoflar, sufiler ve ehl-i hadis. Ümmetin içinde düşünsel anlamda bir karmaşa vardı. Allah'ın fiilleri ile ilgili olduğu gibi, isim ve sıfatlarının anlamıyla da ilgili bir tartışma vardı, hatta göklerin ve yerin hakikati ve ne oldukları konusunda anlaşmazlık vardı. İnsanın kutsal bir elde savrulan bir eşya mı yoksa özgür bir birey mi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktaydı. Ödülün, cezanın, berzah aleminin (ölümle kıyamet günü arasındaki dönem), kıyamet gününün, cen-netin ve cehennemnin çeşitli yönleri hakkında tartışmalar vardı. Her grup, kendi düşünce ve görüşlerini Kur'an'a atıfta bulunarak desteklemeye çalıştı, tefsir bu amaca hizmet etmek için vardı.

Tabatabai'ye göre, ehl-i hadis, Kur'an'ı sahabeye atfedilen hadisler ile açıkladı ve akılcı tartışmaları göz ardı etti.²¹ Fakat Allah, kendi kitabında akli delilin geçersiz olduğunu söylememişti. Kitab'ın kendisi akli delile dayanı-yorken, bunu nasıl söyleyebilirdi. O, insanı Kur'an ayetleri üzerinde ayrıntı-lara dalmak yerine, ayetlerdeki herhangi bir farklılığı ortadan kaldırmaya çağırıyordu.

Allah, Kur'an'ı bir rehber olarak ortaya koydu, onu bir ışık ve her şeyin açıklayıcısı yaptı. Peki neden başka rehberlerin ışığından alalım? Başka bir deyişle "her şeyi açıklayan (Nahl, 16/89)" ayeti neden başka kelimeler veya yorumlarla izah edilmeye çalışılmalıdır? Teologlar, filozoflar ve sufilerin her biri, kendi inançlarına destek verir gözükürken Kur'an ayetlerine sarıldı ve ona ters olan her ne var ise onu örtmeye çalıştı. Böyle bir tefsir, açıklamadan çok uyarılama olarak isimlendirilmelidir. Bir ayeti tefsir etmenin iki yolu vardır: İlk yol şu sorunun cevabını ister: "Kur'an ne söylüyor?" İkinci yol şu soru-nun cevabını arar: "Bu ayet düşünceme uygun bir yolla nasıl açıklanabilir?" Bu iki yaklaşım arasındaki fark oldukça açıktır. İlkler, her türlü ön kabulden uzak durur, Kur'an'ın götürdüğü yere gider, diğerleri, en iyi ifadeyle şüpheli bir tefsir yöntemi ile daha önceki bir dizi inançlarını Kur'an'a uydurma girişiminde bulunur. Açıkçası Kur'an, sadece bir gruba rehberlik etmek için gelmedi.

21 S. M. H. Tabatabai, *al-Mizan fi Tafsir al- Qur'an*, I, 5

Yukarıda bahsedilen tefsir yöntemlerine bütünüyle baktığımızda, onların hepsinin ciddi bir eksikliği olduğunu görürüz. Onlar, felsefi ya da akademik tartışmaların sonuçlarını Kur'an'ın anlamlarına yüklerler, Kur'an'ı dışarıdan gelen bir fikre uyarlarlar. Bu yolla yapılan bir açıklama, uydurmaya dönüştüğünden Kur'an'ın gerçekleri, mecaz olarak açıklanır, onun açık manaları, sözde yorum için feda edilir. Tabatabai'ye göre, Kur'an'ın kendisi kendi rolünü; "dünya için bir rehber"(Al-i İmran, 3/96), "apaçık bir ışık" (Nisa, 4/174), "her şeyin bir açıklaması" (Nahl, 16/89) olarak belirtirken iyi şekilde açıklar.²² Böyle bir kitabın kendini açıklamaması nasıl beklenir? Ayrıca Kur'an kendisini şu kelimeler ile tanımlar: "insanlık için bir rehber, apaçık bir delil, hak ile batılı birbirinden ayırt eden" (Bakara, 2/185) ve Allah da kendisi için şöyle der: "ve Biz apaçık bir nur indirdik" (Nisa, 4/174) Buna göre Kur'an, insanlara uygun bir rehberlik ve ihtiyaçları olan her şey için yardım etmek üzere bir rehber, bir delil, hak ile batılı ayıran bir vesile ve apaçık bir nurdur. Bu itibarla Kur'an ayetlerini açıklamanın sadece bir yolu vardır. Bu da aynı bağlamda olan ayetlerin beraber değerlendirilmesi ve bir ayette farklılıkları ve sıfatları münhasıran zikredilen belirli bir kişi veya şeyin tanımlanması suretiyle olur. Tabatabai, bunun Kur'an tefsirinde tek doğru yöntem olduğu yönünde ısrar etmektedir.

Kur'an'da Tefsir'in Onaylanması

Üç ya da dört yüzyıl önce yaşamış bazı Şii alimlere göre Kur'an, sıradan insanlar tarafından anlaşılmaktan uzak çok önemli bir kitaptır. Ekberi gibi bazı alimler, Kur'an üzerinde düşünmenin sadece Peygamber ve İmamlar için bir ayrıcalık olduğuna inandılar. Biz sıradan insanların Kur'an'ı sadece okumaya ve ezberlemeye hakkı vardı. Halbuki Kur'an, bu yaklaşımı şöyle söyleyerek açıkça reddediyor: "Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24) benzer şekilde, "Bu, ayetleri düşünebilirsiniz diye indirdiğimiz Kitap'tır." "...bu, işaretlerini anlayabilirsiniz ve düşünebilirsiniz diye hikmetle doludur." (Sa'd, 38/29) Bu ayetler, Kur'an'ın sadece kucağa alınıp öpülme için gönderilmediğini, fakat onu okumak ve içeriğini düşünmek için gönderildiğini açıkça gösterir.²³

Me'sur tefsir (hadis merkezli yorum), tefsir külliyyatının ana şekli olmasına rağmen, Kur'an'ın tefsir tarihinde farklı metotlar bulmak mümkündür. Rivayet tefsiri (Mukatil b. Süleyman, Kur'an Tefsiri), ahkam tefsiri (Mukatil b. Süleyman, Kur'an'dan Beş Yüz Ayetin Tefsiri), filolojik tefsir (Ferra, Me'ani'l-Kur'an), belagat tefsiri (Ebu Ubeyde, d. 824 - Mecazu'l-Kur'an) ve

²² A.g.e.,

²³ M. Mutahhari, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an," s. 23. Yine bkz: A. Rippin, "Tafsir," s. 238 ve A. al-'Aowsi, *Al-Tabatabai' wa Manhajahu fi Tafsiri al-Mizan*, s. 99.

son olarak Sehl et-Tüsteri'nin Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim'i gibi sufi tefsirde kendisini gösteren işari tefsir, en önemlileri arasındadır.²⁴ Ancak, Kur'an metnini belli bir ekolün önceki görüşlerine uydurmaya çalışan tüm bu yorumlara karşı, tek bir görüşe onu uyarlamaksızın, kendi metoduyla, sadece Kur'an'ın kendisinin bildirmek istediği anlamlara ilgi çekmeye çalışan taraf-sız bir tür daha vardır ki bundan bahsetmek son derece önemlidir.

Kur'an'ın kendi görüşünü ortaya koymada tefsirin, İslami düşüncenin gelişimi ile birlikte gelişen iki ana metodu vardır: Tefsire analitik yaklaşım (el-İtticahu't-Teczii fi't-Tefsir) ve tefsire konulu ya da sentetik yaklaşım (el-İtticahu'l-Mevduifi't-Tefsir)²⁵

Analitik Yaklaşım

Analitik yaklaşım, tefsirin Kur'an ayetlerini tek tek ele alan, Kur'an metnine bağlı olarak onu parça parça yorumlamaya dayanır. Bu usulde tefsir, ayette bulunduğu düşünüldüğü anlam bağlantısını göz önünde bulundurarak, incelediği ayetle müşterek kelime ve anlam açısından ilintisi olduğuna inandığı Arapça gramer, ıstılahe anlam, hadis veya diğer ayetler gibi yorumlama vasıtalarını kullanır. Bu yöntem, bazı zor kelimeleri ve Kur'an ayetlerinin analitik açıklanması şeklinde sahabe dönemi boyunca ve takip eden dönemde (tabiin) başladı. İslami üçüncü yüzyıldan dördüncü yüzyılın başlarındaki dönemlerde İbn Mace ve Taberi'nin çalışmalarında en kapsamlı ve en son şeklini aldı. Analitik metodun gelişimi, ilk sure olan Fatiha'dan başlayan, son sure Nas Suresi ile biten ve metni ayet ayet açıklayan ansiklopedik tefsir türündeki en gelişmiş şekline dönüşüncüye kadar devam etti. Bu metotta yorumcu, üzerinde çalıştığı ayetleri anlama çabasında, ilişkili olan diğer ayet ya da hadisleri göz ardı etmemesine rağmen, bunların kullanımı, yorumlanan ayetin kelime kelime kavranması çabasıyla sınırlıdır. Bu yüzden yorumcu, genelde bu sınırı aşmamaya özen gösterir ve Kur'an metninin üstünde çalıştığı bölümünü yorumladıktan sonra durur. Analitik metodun amacı, Allah'ın kelimelerinin anlamını kavramaktır.²⁶

Kur'an Tefsiri'nde Analitik Yaklaşımın Avantaj ve Dezavantajları

Tefsirin analitik yöntemi, ayrı ayrı dikkate alındığında Kur'an'ın manalarının geniş bir koleksiyonunu sağlar. Diğer bir deyişle, Kur'an öğretilerinden

24 A. Rippin, "Tafsir", s. 238-9; Yine bkz: I. H. A. Faruqi, *The Tarjuman al-Qur'an*, s. 12-21. Yine bkz: A. al-Awsi, *Al-Tabatabai wa Manhajahu fi Tafsirih al-Mizan*, 1985, s. 99-110.

25 Sayyid Muhammad Baqir al-Sadr, *Muqaddimat fi al-Tafsir al-Mawzu'i lil-Qur'an*, (Beyrut: Dar al-Tawjih al-Islami), 1980, s. 10. ya da Muhammad Baqir Sadr, "Thematic Approach to Qur'anic Exegesis" *Al-Tawhid*, (1988-9) s. 17.

26 M. B. Sadr, *Muqaddimat fi al-Tafsir al-Mawzu'i lil-Qur'an*, s. 10-12; M. B. Sadr, "Thematic Approach" *Al-Tawhid*, s. 17-18.

bağımsız olan, iç düzenini keşfetmemizin veya aralarındaki bağlantıyı belirlememizin mümkün olmadığı birçok düşüncenin farkına varırız. Analitik yöntem, insanın fiillerinin farklılıkları hakkında Kur'an'ın görüşünü vermek istemez. Bu yüzden sonuçta, aralarında herhangi bir bağ kuramadığımız büyük çeşitlilikteki yorumlarla baş başa kalmamız söz konusudur. Bu yöntemin ikinci kusuru, yorumcunun kelime temelinde yapılan bu yorumlarda tek tek kelimelerin anlamını çıkartmak için eş anlamlı kelimelerden yararlanmasının, yabancı kavramları tanımlamasının veya ayetlerin indiği esnadaki koşullara yeni yorumlar (sebeb-i nüzüle) getirmesinin Kur'an'ın kelime bazında anlamını değiştirme riski ve yeni yorumlara açık olma tehlikesidir.

Konulu (tematik) Metot

“Tematik” (konulu) terimi, yorumcunun tek bir konu ile ilgili bir grup ayeti seçtiği yöntemi tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu metoda, sadece insan deneyimini katmayı istemediği, bunun yerine ayetleri ve anlamını farklı bir görüşe yönelik olarak sentezlediği için ve insan deneyimi ile Kur'an'ı bir araya getirdiği için “sentetik” de diyebiliriz. Bu metotta yorumcu Kur'an'ı ayet ayet yorumlamaz, bunun yerine yorumcu Kur'an yardımıyla elde ettiği ahlaki, sosyal, kozmolojik veya hikmete ait çeşitli konulardan tek bir konuyu ele alarak, Kur'an'ın tamamında çalışmaya girişir. Bu metot, evren ile yaşam hakkındaki çeşitli konulardan bir konuda Kur'an'ın bakış açısını bulmayı ya da keşfetmeyi ister. Örneğin bu yöntem, peygamberlik, ekonomi teorileri ve kozmoloji ile ilgili Kur'an'ın yaklaşımını incelemek üzere kullanılabilir. Ancak, bazen ayetlerin sebeb-i nüzülü, nasih ve mensuh ayetler, mecazın Kur'an'da kullanımı vs. gibi konulu tefsir olmayan bazı belirli konuların “konulu tefsir” olarak, Kur'an çalışmaları türünde belirtilmesi gerekir. Bu tür çalışmalar, analitik tefsirden kaynaklanan büyük problemlerden elde edilen bir dizi derlemedir. M.B. Sadr'a göre;²⁷ fıkhıdaki konulu çalışmaların yaygınlığı, İslami hukuksal düşünceyi geliştirirken, Kur'an çalışmalarındaki bir kaç yüzyıl boyunca tefsir külliyatına hakim olan analitik metodun yaygınlığı, Kur'an düşüncesinin gelişimini engelledi ve içinde tekrarlarla sonuçlandı. Bu yüzden, Taberi, Razi, Şeyh et-Tusi'nin tefsir çalışmalarından sonraki yüzyıllarda, insan hayatının çeşitli alanlarında büyük değişiklikler olmasına rağmen, İslami düşüncenin yeni bir şey oluşturamadığını söyleyebiliriz.

27 S. M. B. Sadr, *Muqaddimat fi al-Tafsir al-Mawzû'i lil-Qur'an*. s. 13-18; M. B. Sadr, “Thematic Approach” *Al-Tawhid*, s. 19-21.

İki Metot Arasındaki Farklar

1. Analitik yöntem, Kur'an düşüncesinin gelişimini engellerken, fıkıh için uygulanan konulu yaklaşım, hukuk alanında yaratıcı bir ilerlemeye neden oldu.
2. Analitik yöntemde, yorumcu genellikle pasiftir, çünkü Kur'an'ın belli bir bölümünü, daha önce yer ve plan belirlemeden dikkate almakla başlar. Bu durumda yorumcu, tamamen dinleyici konumdadır. Yorumcunun öncelikli işi, açık bir zihinle dikkatlice dinlemek, klasik Arapçaya, kendi kültür ve yaşam tarzına ulaşmaktır. Bu yüzden Kur'an aktif bir rol alırken, yorumcunun rolü pasiftir.
3. Konulu tefsiri benimseyen yorumcunun rolü, yorumuna Kur'an metninden değil, hayatın gerçeğinden başladığı için aktiftir. O, insan yaşamını ideolojik, sosyolojik ve kozmolojik açıdan etkileyen pek çok problem arasından seçilmiş muayyen bir konuya yoğunlaşır ve Kur'an ile bir diyaloga başlar, yorumcu sorar, Kur'an cevaplar.²⁸ Sonuçta, konulu tefsirin sürekli çabası, çağdaş problemler olduğu kadar insanın düşünsel mirasını kurmak ve deneyim elde etmektir. Bu işte tefsir, yine Kur'an'la başlayıp bitmez, bunun yerine hakikat ile başlar ve bir hakikat kaynağı olan Kur'an ile biter.
4. Kur'an'ın kendisi ve hadis aracılığıyla biliyoruz ki Kur'an, kalıcı ve tükenmez bir kaynaktır. Kur'an'ın bu sınırsız hediyesi ancak tematik tefsir metoduyla mümkündür. Çünkü kelime analizine dayalı tefsir sınırlıyken, konulu tefsir gelişmeye açık bir yapı arzeder. Konulu tefsir, analitik yöntemin bir adım önündedir. Analitik metot, ayrıntıları açıklamaya çalışırken, konulu tefsir, analitik yöntem tarafından ayrıntılarına girilmiş farklı ayetler arasındaki ilişkiyi öğrenme hedefindedir. Konulu tefsir, insan deneyimiyle üretilen yeni malzemenin ikmal ve üretiminin devamını sağlama yeteneğine sahiptir.

Sonuç

Analitik ve konulu metot arasındaki farklara bakan bir kişi, konulu tefsir metodunun analitik metottan üstün olduğu fikrini çıkarabilir. Fakat iki yöntem arasında bir çatışma olmadığı dikkate alınmalıdır, çünkü konulu tefsir, analitik metodun ayetlerin manaları üzerindeki çalışmalarından elde ettikle-

28 Ali b. Abi Talib (A), *Nahj al-Balagha*, (Kum: Dar al-Hijra, 1990), Khutba 158. s. 223. "...Bu ışık, Kur'an'dır. Onunla konuşmayı deneyin, hakkında bilgi verecek olsam da o konuşmayacak. Gerçekten o, geleceğin bilgisi, geçmişin bilgileri, hastalıklarımızın şifası, işlerimizin usulünü içerir."

rine açıkça ihtiyaç duyar. Aynı şekilde analitik tefsir de, araştırdığı konular boyunca, Kur'an'ın insan yaşamının temel meseleleri konusundaki görüşlerine sık sık denk gelir. Ancak konulu yöntemin analitik yöntemle üstünlüğü, bu yöntemin diğerinin yerini alması gerektiği anlamına gelmez. S.M.B. Sadr'a²⁹ göre bunun anlamı, eskiyi (analitik yöntemi) yeniye (konulu yöntemle) eklemek gerekliliğidir. Çünkü konulu tefsir, analitik tefsirin bir adım ötesi olmaktan başka bir şey değildir. Diğer bir deyişle, karşılıklı birbirlerini destekledikleri için bu iki yöntemi birleştirmeliyiz.

Bibliyografya

- al-Awsi, Ali, *Tabatabai ve Menhacuhu fi't-Tefsiri'l-Mizan*, Tahran, Mu'awiniyyat al-Riyasalil-'Alaqa al-Dawliyya, 1985.
- Andrew Rippin. "Tafsir." In *The Encyclopedia of Religion*, c. XIV, Mircea Eliade, New York, Macmillan Publishing Company, 1987, s. 236-244.
- Arberry, Arthur J.,trc., *The Koran Interpreted*, Oxford: Oxford University Press, 1964.
- Calder, Norman. "Tafsir from Tabari to Ibn Kathir". In *Approaches to the Qur'an*, ed. G.R. Hawting ve Abdul-Kader A. Shareef, s. 101-140. (London: Routledge, 1993).
- Emir el-Mü'minin, Ali b. Ebi Talib, *Nahj al-Balagha*, Daru'l-Hicre, 1990.
- Faruki, I. H. Azad, *The Tercümanu'l-Qur'an: A Critical Analysis of Maulana Abu'l-Kalam Azad's Approach to the Understanding of the Qur'an*, Delhi, Vikas Yayinevi, 1982.
- Hawting, G. R. ve A. Sharif Abdul-Kader, *Approaches to the Qur'an*, London& New York, Routledge, 1993.
- Mutahhari, Murtaza. "Understanding the Uniqueness of the Qur'an." *Al-Tawhid* (1987), s. 9-25.
- Sadr, al-Sayyid Muhammad Bakir, *Muqaddimat fi al-Tafsir al-Mawzû'i lil-Qur'an*, Beyrut, Dar al-Tawjih al-Islami, 1980.
- Sadr, Muhammad Bakir. "Thematic Approach to Qur'anic Exegesis." *Al-Tawhid* (1988-89), s. 17- 29.
- Suyûti, *al-Itqan fi 'Ulûm al-Qur'an*, c. II, Mahmiyah, Mısır, Idara Shaikh 'Uthman`Abd al-Razzaq, 1206 A.H.
- Tabataba'i, Sayyed Muhammad Husain, *al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*, II.Baskı, Beyrut, Mu'assasat al-A'lami, 1972.
- Zehebi, Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirin*, c. I, Kahire, Daru'l-Kütübi'l-Hadis, 1961.
- Zerkeşi, *al-Burhan fi 'Ulûm al-Qur'an*, c. II, Kahire, Isa al-Babi al-Halabi, 1957.

29 S. M. B. Sadr, *Muqaddimat fi al-Tafsir al-Mawzû'i lil-Qur'an*, s. 29-30; M. B. Sadr, "Thematic Approach". *Al-Tawhid*, s. 28.

